

KIRÁLY ISTVÁN

Kuncz Aladár: Fekete kolostor

LEKTORI VÉLEMÉNY¹

Bóka László előszavát² gondolatokban gazdag, rangos, elvileg helyes írásnak tartom. Különösen kiemelkedő részlete, ahogy a „fekete barát” szimbólumát elemzi. Az előszóval szemben nincs semmiféle hiányérzetem. Legfeljebb egy szempontot kellene még bevenni: Kuncz Aladár értelmiségi-szellemi arisztokratizmusának a kérdését. De ezt is csak akkor, ha a kiadó a kihagyásokkal kapcsolatos javaslataimat magáévá teszi.

Rátérve a kihagyások kérdésére. Nehéz probléma, nem könnyű a kérdést eldönteni. Először is szeretném leszögezni: szépirodalmi szövegek megcsonkításának elvileg ellensége vagyok.

1) Olvasóközönségünk lenézését jelenti a túlzott csonkítgatás. Beteges gyanakvás húzódik meg mögötte. Nem olyan olvasóközönségre kell számítanunk, amely csak azért vesz könyvet kezébe, hogy félreérthető mondatokat húzogasson alá benne. Nem csupa ellenségből áll olvasóközönségünk.

2) Helytelen esztétikai szemlélet húzódik meg minden csonkítgató lektorálás mögött. Egy szépirodalmi alkotás mondanivalója nem egyes mondatokon, hanem a mű egészének szellemén múlik. Ha a szellem egészében jó s egészséges, nem sokat ártanak egyes ostoba, helytelen mondatok.

3) A kihagyások ellensége vagyok azért is, mert túlzott alkalmazásuk alááshatja könyvkiadásunk hitelét. Erre pedig fontos, hogy vigyázzunk.

*

Ugyanakkor azonban tény az is, hogy vannak bizonyos időszakos, még élő politikai problémák, amelyeknek feszegetése, ébren tartása nem célszerű és nem szükséges. Vannak olyan helytelen, hibás nézetek, amelyek még túlságosan a ma elevenébe vágnak, még élő és vérző kérdéseket érintenek, jelenleg is központi kül- és belpolitikai érdekeket sértenek. Ilyen esetben – de csak ilyen esetben – a kihagyás kötelesség. S ha egy egyébként jó művet csak ilyen áron tudunk újból megjelentetni, azt hiszem, helyesebb, ha nem várjuk meg, míg a helytelenül tárgyalt kérdéseket meggyógyítja s a múltévá teszi az idő, hanem – ha csonkítások árán is – megjelentetjük. S a *Fekete kolostor* esetében ez a helyzet. Viszont azt hiszem, kötelességünk ügyelni rá, hogy valóban csak ott húzzunk, ahol muszáj. Nem sterilizálni kell a könyvet, nem az a feladat, hogy minden nem-marxista nézetet kiirtsunk belőle, csupán arra kell ügyelnünk, hogy élő és fontos kérdésekben ne okozzunk a mának károkat.

Ennek a megfontolásnak alapján a következő kihagyásokat javaslom:

¹ MTA KIK Kt. Ms 2236/63.

² BÓKA László, *Kuncz Aladár (1886–1931) = KUNCZ Aladár, Fekete kolostor: Feljegyzések a francia internáltságából*, Budapest, Szépirodalmi, 1960, 5–27.

1) Ki kell húzni minden olyan részletet, amely a szomszéd államokhoz való viszonyunknak árthat, amely a határok kérdését érinti, amely a román–magyar, jugoszláv–magyar kapcsolatot sértheti. Ilyen részletek: I. k. 59., 104.; II. k. 195., 241–242., 248–249.

2) Kuncz nem élte meg a német militarizmus kiteljesedését a fasizmusban. Gyűlölvé a francia imperializmust, mentegette s eszményítette némileg a németet. Mivel a német imperializmus a mai nemzetközi helyzetnek is kulcskérdése, a kihagyás itt helyénvaló. Ilyen részletek: I. k. 44., 62., 261.; II. k. 166. A jegyzékben felsoroltakon kívül itt még egy problematikus részletre hívom fel a figyelmet: I. k. 12. bekezdés: Zádó[r]y beszédének ez a szakasza: „De ez már úgy sem fog sokáig tartani...”³ Ennek kihagyását is javaslom.

3) Kihúzendók a kommunizmust közvetlenül s egyértelműen mocskoló részletek. Főleg a II. kötet végén (254., 255.).

4) Elhagyandók az antiszemi[ti]záló, vagy így értelmezhető kitételek (pl. I. k. 53., 121.). – Bár ebben a kérdésben bizonytalankodom. Hiszen Kuncz nem volt antiszemita.

*

A szerkesztőség javaslataival ellentétben viszont nem érzem szükségesnek a kihagyásokat a következő esetekben:

a) Kunczra jellemző volt bizonyos dekadens műveltség-arisztokratizmus. Több helyt fölényes, lenéző hangon szól a munkásokról, parasztokról, elmaradott gyarmati népekről. Csak a művelt értelmiségi embereket érezte igazán közelállónak magához: a tömegeket a durvasággal s a közönségességgel azonosította. Ez Kuncz világnézetének korlátja volt. Helyes, ha utal rá az előszó. De az ilyen jellegű kihagyások feleslegesek. Ezen a problémán ma már túl vagyunk. Ez a kísértő értelmiségi-úri arisztokratizmus ma már nem mérgez. Tehát a szerkesztőségi javaslat következő kihagyási javaslatait felülvizsgálandónak érzem: I. k. 22., 39., 62., 74., 108.; II. k. 55., 79., 111., 139., 155., 156.

b) Ennek a „kulturarisztokratizmusnak” következménye a vendée-i felkelés pártatlan, objektivista szemlélete is. Itt is feleslegesnek érzem a kihagyást. Pl. I. k. 85., 139.

c) Kuncznak bizonyos illúziói voltak az amerikai demokratikus közszellemmel szemben. Ezek az illúziók nem olyan jellegűek, hogy ma árthassanak. Feleslegesnek érzem a kihagyást. (II. k. 216.)

d) Helytelenül, túlzottan pszichológiai alapon ítélte meg az első világháború egyes politikai kérdéseit. De ez a helytelen megítélés ma már nem okozhat kárt. Felesleges a kihagyás. (II. k. 165., 167., 205., 208–209.)

e) Az elvesztett háború után volt benne valami komor, s az összeomlás láttán nagyon is indokolt magyar keserűség. Ahol ez a keserűség elvont marad, nem konkretizálódik a határok vagy a forradalom kérdésében, ott szerintem maradhat. (Pl. I. k., 152.; II. k. 211., 244., 253., 256.)

*

A mellékelt szerkesztőségi javaslaton *maradjon* vagy *kihagyandó* jelzéssel minden egyes esetben megjelölöm, hol értek egyet a szerkesztőségi javaslattal, s hol nem.

Budapest, 1960. március 28.

³ Helyesen: KUNCZ 1931, I, 187.